

KADIOĞLU ŞEYH MEHMED VE İNŞİRÂHU'S-SADR ADLI MESNEVİSİ¹

Dr. Vesile ALBAYRAK SAK
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
albayrak_vesile@hotmail.com

Özet

İnşirâhu's-Sadr, *Mantiku't-Tayr*'in 1578'de Kadioğlu Şeyh Mehmed tarafından yazılan tercümelerinden biridir. Eser 4859 beyittir. Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün aruz kalıbıyla yazılmış olup 30 bölüm, 160 hikâye 12 temsilden müteşekkildir. *İnşirâhu's-Sadr*, Doğu edebiyatında kaynak eser olma özelliğine sahip Attar'ın *Mantiku't-Tayr*'inin manzum bir tercümesidir. *Mantiku't-Tayr*'in edebiyatımızda 14. yüzyıldan başlayarak 18. yüzyıla kadar her yüzyılda tercüme ve benzerleri yazılmıştır. *Gülşehrî*'nin *Mantiku't-Tayr*'ı (1317), Ali Şir Nevâî'nin *Lisânü't-tayr*'ı (1498/1499), İranlı Şemsî'nin *Deh Murg* 'u(1514), Zaîfî'nin *Gülşen-i Simurg*'u (d. 1559), Ârifî Mehmed'in *Ravzatü't-Tevhid*'i (d.1563), İbrahim Gülşenî'nin *Simurg-nâme*'si (d. 1533), Şemseddin Sivâsî'nin *Gülşenâbâd*'ı (d. 1595) ve Fedâi Dede'nin *Mantiku'l-Esrâr*'ı (d.1635) bu eserlerdendir. Eserinden edindiğimiz bilgilere göre Kadioğlu Şeyh Mehmed III. Murad döneminde yaşamıştır. Siroz'da ikamet ettiğini, Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiğini, Şeyhî mahlasını kullandığını *İnşirâhu's-Sadr*'dan öğrenmekteyiz. Attar ve Mevlânâ'ya olan sevgisi de yine eserinde açıkça görülmektedir. Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan *İnşirâhu's-Sadr* 16. yüzyılda yazılmış olup vahdet-i vücüt temasını işlemektedir.

Anahtar Kelimeler: mesnevî, tercüme, *Mantiku't-Tayr*, Kadioğlu Şeyh Mehmed, Şeyhî, *İnşirâhu's-Sadr*.

MASNAWÎ BY KADIOĞLU SHEIKH MEHMED NAMED İNŞİRÂHU'S- SADR

Abstract

İnşirâhu's-Sadr is one of the translations of *Mantiku't-Tayr* that was written by Kadioğlu Sheikh Mehmet in 1578. This work including 4859 couples written in prosody unit Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün consists of 30 parts, 160 stories and 12 representations. *İnşirâhu's-Sadr* is a poetic translation of *Mantiku't-Tayr* by Attar which has a feature of being a source work in the Eastern Literature. In our literature, translations and the likes of *Mantiku't-Tayr* beginning from 14th century to 18th century. *Mantiku't-Tayr* by *Gülşehrî* (1317), *Lisânü't-tayr* by Ali Şir Nevâî (1498/1499), *Deh Murg* by İranlı Şemsî (1514), *Gülşen-i Simurg* by Zaîfî (d. 1559), *Ravzatü't-Tevhid* by Ârifî Mehmed (d.1563), *Simurg-nâme* by İbrahim Gülşenî (d. 1533), *Gülşenâbâd* by Şemseddin Sivasî (d. 1595) and *Mantiku'l-Esrâr* by Fedâi Dede (d.1635) are among these works. According to the information given in his work, Kadioğlu Sheikh Mehmed lived during the period of Murad III. Again we learn from *İnşirâhu's- Sadr* that he resided in Siroz. He spoke Arabic and Persian languages fluently and used the appellation "Şeyhî". His love of Attar and Mevlana is clearly seen. *İnşirâhu's-Sadr* that is written in the Masnawi Verse was composed in the 16th century and treated the theme "vahdet-i vücüt" (unity of existence).

Key Words: masnawî, translation, *Mantiku't-Tayr*, Kadioğlu Sheikh Mehmed, Şeyhî, *İnşirâhu's- Sadr*.

¹ Bu çalışma Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanmış olan *Kadioğlu Şeyh Mehmed ve İnşirâhu's-Sadr Mesnevisi (İnceleme-Metin)* adlı doktora tezinden bir bölümdür.

GİRİŞ

Eski Türk Edebiyatı'nda Şeyhî mahlasını kullanan şairlerden biri de Kadioğlu Şeyh Mehmed'dir. Eserin kaleme alındığı H.986 M.1578 tarihinden yola çıkarak şairin on altıncı yüzyılda III. Murad döneminde yaşadığını söyleyebiliriz. (Albayrak Sak, 2010) Kadioğlu Şeyh Mehmed hakkında kaynaklarda değişik bilgiler yer almaktadır. Vekâyiu'l- Fuzalâ'da Kadioğlu – Kadı-zâde Şeyh Mehmed adı altında bilgiler verilmektedir. Ancak bu bilgiler birçok açıdan tutarlılık göstermemektedir. Bahsedilen eserde “Kadı-zâde Şeyh Mehmed” ifadesiyle verilen bilgilerden ilkinde Kadı-zâde Şeyh Mehmed'in Balıkesirli olduğu bin otuz iki yani 1622'de Sultan Bâyezid Han Camii'ne nakledildiği, 1044'te yani 1634'te Sultan Murad Han'ın Revan seferine revân olduğu ancak hastalığı sebebiyle Konya'dan İstanbul'a avdet ettiği 1045 yani 1635'te de âhirete rihlet eylediği ifade edilmektedir. (Revan seferini IV. Murad 1638'de yapmıştır.) Vâiz olan ve dinî ilimlerde (fıkıh, hadis, tefsir) mertebeye sahip bu hazır cevap kişinin Cumhûr-ı Halvetiye ve Mevleviyye'ye ta'ne künân olduğu yani Halvetilik ve Mevleviliği kötilediği yazmaktadır. Kadioğlu Şeyh Mehmed hayatının belli dönemlerinde git-geller yaşamış mıdır onu bilemiyoruz. Eserinde tespit edebildiğimiz kadarıyla Kadioğlu Şeyh Mehmed bizce Mevlâna muhibbidir. Ayrıca verilen bilgiler arasında Siroz'da bulunduğu bilgisine rastlanmamaktadır. (Şeyhî Mehmed Efendi, 1989: C.2, 59-60)

Aynı kaynaktaki başka bir Şeyh Mehmed'in ise Kadı-zâde ünvanı ile şöhet bulduğu sûfilerden olup seccâde-nişin olduğu, Ayasofya vâizliği yaptığı 1041'de de (1631) irtihal eylediği belirtilmektedir. (Şeyhî Mehmed Efendi, 1989: C.2, 765)

Yine aynı kaynaktaki “El Mevlâ Şeyh Mehmed” başlığıyla Bâkî'nin oğlu Şeyhî Çelebi'den bahsedilmektedir. Şeyhî mahlasıyla basitçe şiirler yazdığı söylenmektedir. Ancak 995'te doğan şairin 1039'da vefat ettiği yazılıdır. (Şeyhî Mehmed Efendi, 1989: C.2, s.734)

Sicill-i Osmânî'nin verdiği kısa bilgilerde ise “Şeyhi Mehmed Efendi: Kadı-zâde, müderris olup devr-i Sultan Selim-i Sâlisde irtihal eyledi.”denilmektedir. Kaynaktaki Kadioğlu Şeyh Mehmed'in III.Selim döneminde yaşadığı belirtilmektedir.1789-1807 III.Selim'in saltanat yıllarıdır. Kadioğlu Şeyh Mehmed, *İnşirâhu's-Sadr*'ı 1578'de yazdığını söylemekte eserine III.Murad'a yazdığı bir kasideyle başlamaktadır.1574-1595 III.Murad'ın saltanat yıllarıdır.Mevcut bilgiler Sicill-i Osmânî'de verilen bilgilerle de uyuşmamaktadır. (Süreyyâ, 1996: 183)

İŃűirâhu's-Sadr'dan edindiđimiz bilgilere göre Kadiođlu Őeyh Mehmed'in 16.yüzyılda yaűadđını, III.Murad dönemi űairlerinden olduđunu, asıl adının Mehmed olup Siroz'da ikamet ettiđini öđrenmekteyiz.

Kâdı ođlu űeyh Muĥammed bendeűi
Maĥrem eyle zâtiņa aĥ perdeni (1)

Őehr-i Siroz iĥre kıl dâyim muĥîm
İtme dr anı yirinden iy kerîm (2)

Ancak babasının adı, doğum tarihi, doğum yeri, tahsili ve daha birĥok soru cevaplanamamaktadır.

Kadiođlu Őeyh Mehmed'in bilinen tek eseri İŃűirâhu's-Sadr'dır. İŃűirâhu's-Sadr Mantıku't-Tayr'ın manzum bir tercümesidir. O, padiűahlarını aramak iĥin yola dűen kuűların büyük bir ĥođunluđunun telef olduđu sadece otuz kuűun Simurg'a ulaűtıđı o uzun, meűekkatlı yolculuđu anlatır.

Konya Koyunođlu Müzesi Kitaplıđı 13158'de yer alan İŃűirâhu's-Sadr'ın mevcut tek nüshası 140 varaktan ibaret olup 4859 beyit ihtiva etmektedir².

Baűı:

İy űehenűâh-ı mu'azzam pâdiűâh-ı muĥterem
V'ey űeh-i 'izzet cenâb u űâh-ı 'âlî z'l-kerem
(Kaside 1)

Sonu:

Temme'l-kitâb bi-'avnillâhi'l-vehhâb
Elĥamdlillâhi 'ale't-tamâm ve'l-kemâl

İŃűirâhu's-Sadr Arapĥa "űerh" kökünden "iĥ aĥılması, gönül aĥılması, ferahlık" ile yine Arapĥa "sadr" "ggs, sine; yürek, gönül, kalp; her űeyin n, baűı, ilerisi, en yukarı, en baű; baű kűe, oturacak en iyi yer; baű, baűkan, reis; kazasker; sadrazam sözünün kısaltılmıűı (Topalođlu-Karaman, 1980: 206-221); ed. bir beyitte birinci dizenin ilk parĥası" anlamlı kelimelerden mteűekkil bir terkip olup "gönül aĥıklıđı, iĥ aĥılması" mânâsına gelmektedir. Kadiođlu Őeyh Mehmed mesnevisinde "İzhâr-ı 'Ubdiyet-i ilâhî" baűlıđı altında, giriű kısmında eserinin ismini:

² Milli Kütüphane Mikrofilm Arűivi A-924'te fotokopisi mevcuttur.

Çünkü yazdum bu kitabı bi't-tamām
İnşirāhu's-Şadr itdüm aña nām

(3)

şeklinde belirtir.

Yaptığımız araştırmalarda “İnşirāhu's-Sadr” adında Türkçe başka bir esere rastlanmamıştır.

Şairin mahlasını ilk olarak III. Murad'a yazdığı kasidede, daha sonra eserin değişik yerlerinde görmekteyiz:

Bu hayālāt-ı kelāmum gūyiyā **Şeyhī** gibi
 Adı vardur kendü yok 'anķā-yı 'ālem perverem
 (Kaside 19)

Niçe iy Şeyhī ki bu ĥarf-i mecāz
 Sırr-ı tevĥīdi idüpdür cümle bāz
 (3866)

Söyleyür Şeyhī hoş efsāne saña
 Sen uyursuñ ğaflet içre dāyimā
 (4669)

Niçe söylersüñ sen iy Şeyhī bu ĥarf
 Saña hiç lāyık mı bu kāşki ĥıref
 (4696)

Eyledüñ iy Şeyhī dünyāya nişār
 Nāfe-i esrāni her dem şad hezār
 (4602)

Anlamı “yaşlı, pîr, önder” olan kelimenin hiç şüphe yok ki tasavvuf terimi olarak “Nefsinden fânî, Hakk'ta bâkî velî, Hakk dostu; taliplere rehberlik etmek ve onları irşād etmek ehliyetine ve liyakatına sahip olan insan-ı kâmil, rehber” (Uludağ, 1991: 455) taşıdığı anlamı daha ön plandadır.

Kadioğlu Şeyh Mehmed İnşurāhu's-Sadr'a Sultan Murad'ı öven 20 beyitlik bir kaside ile başlar. Eserin 986/1578'de kaleme alınması ve söz konusu bu kaside sebebiyle III. Murad'a sunulmuş olması ihtimali yüksektir.

İy şehensāh-ı mu'azzam pādişāh-ı muĥterem
 V'ey şeh-i 'izzet-cenāb u şāh-ı 'ālī zü'l-kerem (1)

Niçe eyyām ü zamāndur ki o nām-ı pāküñi
 Ĥırr-ı cāna vird idüp meclis meclis zākirem (5)

Şāri'-i şer'a çü itdüñ iktidā bul ihtidā
 Reşk ider ol taĥtgāhuñ baĥtına bāğ-ı İrem (12)

Medh-i ebyâtum hârimünden belâbil-veş Őehâ
Medhüni yâd eyleyüpdür dil ü ser vir it kadem (16)

Onun temiz namını nice zamandır diline dolayıp meclis meclis dolaŐtđını, İrem cennetinin onun tahtını kiskandığını, Őiirinin onu metheden bülbüller gibi olduğunu anlatır. Söz hayallerinin Şeyhi gibi olduğundan bahsederek söz hayallerini anka kuŐuna benzetir.

Bu hayâlât-ı kelâmum güyiyâ Şeyhî gibi
Adı vardur kendü yok 'ankâ-yı 'âlem perverem (19)

"İnŐâ-i Hâl-i Fakîr ü Sebeb-i Takrîr ü Tahrîr" eserin yazılıŐ sebebini ifade etmektedir.Kadioğlu da hemen hemen bütün ilim sahipleri gibi meydanın bilgisizlere bırakılmasından Şikâyet etmiŐ, fânilik rüzgârından ve dünya telaŐının içinde kaybolmaktan Allah'a sđınıp çok dua etmiŐ, tazarru ve niyazlarda bulunmuŐtur. ŐaŐırmıŐlık denizinde bocaladığı bir gün, yaratanından Hoca Attar'ın Mantıku't-Tayr dilinin kendisine ilham edildiği müjdesini almış; acaba bu rabbanî bir ilham mı yoksa Őeytanî bir vesvese mi diye bocalarken Hz. Mevlâna'nın :

"Ben dünyaya sđımayan Molla Celâleddin'im. O yüzdendir ki ben Şeyh Attar'ın kölesiyim." anlamındaki beytini defalarca okuyup coŐkuya kapılmıŐ, davete icabetin gerekli olduğu düşünceğine varıp bunun bir ihsan hatta bir emir olduğunu idrak ederek eseri tercümeyle baŐladıđını anlatmıŐtır.(3b) Esinlendiği en önemli kaynakların "Kur'an ve Hadis" olduğunu bildiğimiz Mevlâna'nın eserlerinde birçok Batılı ve Doğulu Şair ve edibin izlerini görmekteyiz.Tamamı Farsça, ikisi manzum,üçü mensur olmak üzere her biri birbiriyle bir Şekilde bağlantılı beş eserinde Mevlâna'nın Senâi ve Attar'a düşkünlüğü, bu Őairlere ve bu Őairlerin Őiir ve görüŐlerine yer verdiği açıkça görölmektedir.

Mevlâna XXXVII nolu mektubunda:

"Attar, ne biliyorsa söyledi;

Geri kalanı, duyuŐtandır hep."(Mevlâna Celâleddin, 1999: 55)

diyerek Attar'a olan saygısını ve eserlerine verdiği değeri ifade eder. Yine Mesnevî'nin 641. beytinde:

"Her Attar'ın aklı ki, ondan âgâh oldu, tablaları ırmak suyuna döktü."

beytiyle Feridüddin-i Attar'ın menkıbesine iŐaret eder³.

³ "Hz. Attâr'ın tövbesine sebep bu idi ki: Bir gün attarlık dükkanında alŐveriŐle meŐgul idi. Bir dervîŐ ıkageldi ve birkaç defa "Allah rızası için bir Şey ver!" dedi. Hz. Attar dervîŐe kulak asmadı. DervîŐ: "Ey

Mevlâna eserlerinde Attar'dan sevgi ve saygıyla söz etmektedir. Ancak Kadioğlu Şeyh Mehmed'in Mevlâna'ya atfettiği yukarıdaki beyte eserlerinde rastlanılmamaktadır.

Kendini hayırla yâd ettirecek ve bâkî kalabilecek bir eser bırakma arzusuyla adeta kıvranan Kadioğlu Şeyh Mehmed Mevlâna'ya atfettiği bu beyitten yola çıkarak Attar'ın eserine yönelmiş Mantıku't-Tayr'ı seçişini de böyle güzel bir sebebe bağlayıvermiştir. Farsça ve Arapça ile karışık başlıklarla birlikte Farsça sözcükleri kullanmayı tercih eden Şair vezin ve kafiye endişesine kapılmamış kafiyeli sözcükleri, Farsça ifadeleri öylece alıvermiş, eserin muhtevasına kendini kaptırarak mısraları aslına neredeyse tamı tamına uygun şekilde sıralayıvermiştir. *İnşirâhu's-Sadr* aruzun 2 Fâilâtün 1 Fâilün kalıbıyla asıl eserdeki ve Mevlâna'nın *Mesnevi*'sindeki vezinle yazılmıştır.

Kadioğlu Şeyh Mehmed “ İzhâr-ı Ubüdiyyet-i İlahî ” başlığıyla kendini ve eserini tanıttığı 7 beyitle eserine giriş yapmıştır.

Kâdı oğlu Şeyh Muhammed bendeñi
Maħrem eyle zâtına aç perdeni

Őehr-i Siroz içre kıl dâyim muķım
İtme dūr anı yirinden iy kerīm

Çünkü yazdum bu kitâbı bi't-tamâm
İnşirâhu's -Şadr itdüm aña nâm

Umaram maķbül-i ser âdem ola
Daħle kaşd iden ĥasüd ebkem ola

Fülk-i meőhün oldu güyâ bu kitâb
Dür ile pür itdüm anı bâb bâb

Rüzgârını muvâfık ide Ĥaķ
Yelken açmışdur içinde her varak

Nef' bula çünkü bundan ĥâs u 'âm
Umaram ide du'â her Őubĥ ü Őâm

(4a 1-2-3-4-5-6-7)

---

efendi, sen nasıl öleceksin?” dedi. Attar dahi cevaben: “Senin öldüğün gibi” dedi. Derviş: “Acib şey! Sen benim öldüğüm gibi ölebilir misin?” dedi. Attar: “Evet!” dedi. Derviş'in ağaçtan yapılmış bir keşkülü var idi, başının altına koydu ve hemen “Allah!” dedi ve can verdi. Hz. Attar müteessir olup dükkânını dağıttı ve ehliullah tarikatına Őüru' etti.” (Konuk, 2004: C.II, 215)

Kadioğlu Şeyh Mehmed Mantıku't-Tayr'ı İniŐirâhu's-Sadr ismiyle tercümeğe besmele ile baŐlamıŐ 214 beyit tutarındaki münâcatta “ Can cisimde, sense canda gizlisin, ey gizliden gizli canlara can olan Rab! ” diyerek her zerreden Hakk'a ağılan bir kapı olduğunu, yokluktan varlık âlemine getirdiklerinin hepsinin onun huzurunda secdeğe vardığını söyleyip ümitsiz olmadığını belirterek, günahlarının affını istemiŐtir. (4b- 10a) Aradaki hikâyede Nizam adlı birinin yolda bir hilekâr bulması, bağlayıp onu evine getirmesi, karısının bu hilekâra ekmeğek vermesi; Nizam'ın “Ekmeğimizi ziyene kılıç çekmeyiz. Çünkü kimse bir kimsenin ekmeğini yedi mi ona hakkı geçer,” diyerek hilekârı öldürmekten vazgeçmesi anlatılmaktadır. İnsanı hilekârın, Allah'ı da Nizam'ın sembolize ettiği bu hikâyede “İnsan yaratıldığından beri yaratanın nimetleriyle geğinmekte, bu hukuktan dolayı da affedilmeyi beklemektedir.” mesajı verilmekte bu durum da münâcâta ayrı bir lirizm katmaktadır. (10a 11a)

“Der-Na't-ı Nebî 'AleyhiŐŐalâtü Ve's-selâm ” baŐlıđı altında Şair 146 beyitte Hz. Peygamber'i över. (11b-14b). Hemen natın ardında yer alan pekiştirici, nitelikteki bir başka hikâyede de arka düŐen bir çocuk ve onu kurtaran anne anlatılmakta, arka düŐen çocuk biz ümmetleri, suya atılıp onu çekip kurtaran ana da Hz. Peygamber'i sembolize etmekte, Hz. Peygamber'in ümmetine Őefaati bu hikâyeye anlatılmaktadır. (15a-15b) Bu hikâyede akıcı bir Türkçe göze çarpmaktadır.

Kadioğlu Şeyh Mehmed, dört halife övgüsünün ardından onlara dil uzatan ve bu konuda taassupta olanlara hilâfetin doğru ellerde bulundurulduğunu, halkın vebalini boynuna almanın kolay bir iş olmadığını, boş yere onlara dil uzatılmaması gerektiğini örneklerle anlatır. (15b-20a) Ümmetinin günahlarının kendisine bırakılmasını talep eden Hz. Peygamber'e “ Der-Münâcât-ı Kadı'l-Hâcât ” baŐlıđı altında Cenâb-ı Hakk'ın cevabı verilmektedir. (20a-20b)

Kadioğlu Şeyh Mehmed “esas hikâyeye” diyebileceğimiz kısma Hüthüt'ü öven sözlerle başlar. Ardından Mûsice, Tûtî, Kebk, Bâz, Dürrâc, Abdelîb, Tâvus Tezerv, Kumrı, Fâhte, Őâhin, Zerrîn gibi kuşlar sahneye çıkar, selamlanır. (21a-22b)

Bu ve diğer bütün kuşların toplandığı bu kuşlar meclisinde yeryüzünde hiçbir ülkenin padiŐahsız olmadığı konuşulur. Dolayısıyla kendi ülkelerinin de padiŐahsız kalamayacağı belirtilerek yöneticisiz ülkede askerin düzen tutmayacağı ifade edilir. Bütün bu konuşmalardan ortaya çıkan sonuç kuşların padiŐahlarını arama isteğidir. (23a)

Konusulanlara kulak kesilen tarikat elbiseli, hakikat tağlı Hüthüt tıpkı sarıklı kübbeli bir din adamı gibi ortaya çıkar ve hakikatten habersiz insanları temsil eden bu kuşlara padiŐahı tanıyıp bildiğini, kendisine yoldaŐ oldukları takdirde birlikte ona gidebileceklerini söyler. O, yani padiŐahları olan Simurg, Kaf Dağı'nın ardındadır. “O bize yakındır da biz ondan uzağız.” diyen Hüthüt, Simurg hakkında

bilgiler de verir. Simurg'dan haberdar olan kuşlarda padişahlarına ulaşma istekleri belirip, şevke gelirler. "Nice denizler var, nice karalar." diyerek yolun uzunluğundan, "Bu yola varmak için aslan gibi bir yürek gerek." diyerek yoldaki zorluklardan dem vuran Hüthüt yola düşülmesi gerektiğini çünkü zaten sevgili olmadıkça canın bir işe yaramayacağını, bu kapıda can feda etmenin zorunlu olduğunu söyler." Erce can verdin mi sevgili senin yoluna canlar döker, sana nice canlar ihsan eder." diyerek kuşları yüreklendirir. (24a-24b)

Cāndan el yumak gerekdur merd-vār
Tā denile saña budur merd-i kār (734)

Merd-veş cānuñ iderseñ ger feşān
Saña yüz biñ cān olur andan revān (736)

Kuşların her biri dünyaya, dünyalıklara takılıp kalmıştır. Bülbül, gülden; Tûti, âb-ı hayvândan; Tāvüs, cennetten; Kaz, sudan; Keklik, mücevherden; Hüma, gölgesinden (gurur); Doğan, padişaha yakınlıktan; Balıkçıl, derya aşkından; Baykuş, virane köşelerinden vazgeçemeyeceğini belirterek her biri özrünü beyan eder.

Kuşlar	Dünyalıkları
Bülbül	Gül
Tûti	Âb-ı hayvan
Tāvus	Cennet
Kaz	Su
Keklik	Mücevher
Hüma	Gurur
Doğan	Padişaha yakınlık
Balıkçıl	Derya
Baykuş	Virane (define)
Kuyruk sallayan	(riya)

Onların yolculuğa çıkamama özürlerine Hüthüt, teker teker cevap verir. Bülbül'e gül aşkının ilk bahar gibi kısa süreli oluşunu, Tûti'ye post değil can peşinde koşması gerektiğini, Tavus'a cenneti yani cüzü değil külü istemesinin daha yerinde olacağını, Kaz'a suyun temiz olmayanlara gerektiğini, Keklik'e

sevdalandığı mücevherin sonuçta bir taş olduğunu, Hümâ'ya gölgesinden padiŐahlık bulanların belalara düşüp piŐman olduklarını, Doğan'a Simurg'tan başka gerçek padişah bulunmadığını, Balıkçıl'a kimseye vefası olmayan, gönül huzuruna erememiŐ denizin basitliğini, Baykuş'a define sevdasıyla viranelerde bulunmanın, altına sevdalanmanın kafirlik olduğunu, Kuyruk Sallayan'a riyakarlığın kötölüğünü anlatır. (25a-34a)

Araya her kuşun belirttiği özürle ilgili hikâyeler yerleŐtiren Kadioğlu Şeyh Mehmed, ana hikâyedeki kopukluğa mani olup bu konuları pekiŐtirmeye çalıŐır. BeŐerî aşkla, altınla, mücevherle, mevki ile uğraŐmanın ne gelip geçici, ne boş şeyler olduğunu ısrarla vurgular. “Özr-Guften-i Murđ-ı Diger veya ‘Özr-âverden-i Murđ-ı Diger” gibi genel başlıklarla ilerleyen bölümlerde özür beyan eden kuşların hakikatten habersiz, bilgisiz oluşlarını, mazeretlerinin yersizliğini ifade eder. (34a-37a) Hüthüt'ün verdiği cevapların hepsi de yerinde ve ikna edicidir.

İçeriğe göre başlıklar veren Kadioğlu Şeyh Mehmed, “yok olma konusundaki birinci makalede” “Maķâle-i Evvel Der-Nîst Yâften” “Gönülden gönüle kimsenin bilmediği gizli yollar vardır.” anlamındaki sözü işiten kuşların Simurg'a uçuŐup gitmeye niyetlenmelerini ancak bunu yapabilmek için bu yolu nasıl aŐacaklarını Hüthüt'e sormalarını anlatır. Hüthüt'ün bu soruya cevabı “aşk”tır. ÂŐık olanın can korkusu yaŐamayacađını, canın bir yol bağı, aşkın ise her şeyden üstün olduğunu, bir zerresinin bile bütün âleme deđiŐilmeyeceđini vurgular. (37a-38a)

Ardından aşkla ilgili uzun bir hikâye olan Şeyh San'an hikâyesine geçer. Zamanın pîrlerinden Şeyh San'an'ın elli yıllık şeyhliğini, bir an dinlenmeden gece gündüz bulunduğu riyâzâtını, ömrünce yaptığı umresini, terk etmediği sünnetini, hadsiz hesapsız namazını, orucunu ,gördüğu bir rüya üzerine terk edip Rûm'a gidiŐi, aşk yüzünden düŐtüđu belalar, bu sayede de yolunun aydınlanması anlatılır. (38a-49a)

Bu hikâyede aşkın ne müŐkül ,ne çileli bir yol olduğu, kuru bir ibadetin O'nun yani sevgilinin rızasını kazanmaya asla yetmeyeceği, nefisle her an savaŐta olan gönlün işinin ne kadar zor olduğu vurgulanır.

Ana hikâyeyi destekleyici mahiyetteki bu hikâyeler “Rücü-ı Be-Kıssa”larla sonlanır. AŐkları birken yüz bin olan kuşların yolu aŐma istekleri artar. Ancak

kılavuza ihtiyaçları vardır. Onları Kaf'a götürecek kılavuz için kura çekilmesi fikrini hoş bulurlar.

“Der- Qur‘a Endāhten-i Murgān” da çekilen kuranın Hüthüt’e isabet etmesiyle mürşitlerine kavuşan kuşlar “O, ulumuzdur, yol göstericimizdir. Ondan ne canımızı esirgeriz, ne tenimizi.” diyerek biat ederler. Başına taç giydirip yola düzülürler. Yeryüzü gölgeleriyle dolar. Yolları bir vadiye erişir. O yoldan yüreklerine bir korku, canlarına âhtan bir ateş düşer. Birbirlerine yaklaşırlar. Sessiz bir yolda ilerlerler. Bir kuş Hüthüt’e “Bu yolda niçin kimsecikler yok?” diye sorar. Hüthüt de “Bu yalnızlık padişahın yüceliğindedir.” diye cevaplar.(49b)

Araya alınan ve kahramanı Bayezid olan hikâyede de Padişahın herkese yol göstermediği, Hakk’a giden kapının herkese açık olmadığı pekiştirilir. (50a)

Yolun dehşetinden kanatları kana bulanana kuşlar âh etmeye başlarlar. Kendilerini kaybetmiş bir halde Hüthüt’ün huzuruna varırlar. Ona: “Hz. Süleyman’ın huzurunda bulunmakla huzur edep ve âdetlerini; korku ve tehlike makamlarını bilmektesin, mademki sen bizim idaremizi eline aldın, minbere çıkıp yol gereklerini anlat. Çünkü bu yol bilgisizlikle aşılmayacak. Sana müşküllerimizi soralım ki gönlümüzdeki şüpheler kalksın, sonra adamakıllı yola düşeriz. Bu uzun yol içimizde şüphe varken ışıklanmıyor.” derler.(50a-50b)

Cümle kuşlar eyleyüp pes havf-ı rāh
Kān içine gārğ olup itdiler āh (1664)

Gördiler āhı nihāyet yok āña
Gördiler çok derd yok āña devā (1665)

Müşkilümüz çün soravuz hüdhüdā
Şübhemüz gide gönülde iy fezā (1680)

“Maqāle-i Bānī Der-su’āl” de yani ikinci makalede de kuşların “Sen de bizim gibi bir kuşsun, niçin sen kıymet buluyorsun, biz Simurg’a ne günah ettik ki sen safadasın, biz beladayız.” sorusu vardır. Hüthüt’ün buna cevabı ise bu makamın ne altın, gümüşle ne de ibadetle kazanıldığıdır. Bu erişmenin, ibadetin yanında razı olmakla da ilgili olduğudur. (51a)

Pekiştirici hikâyede eşeğine diken yüklemiş bir ihtiyar ve bu yükü satın almak isteyen Sultan Mahmud, anlatılır. Araya alınan diğer iki hikâye de aynı minvalde söylenmiştir. “Padişahın nazarına mazhar olmak, O’nun rızasını kazanmak erişilebilecek en büyük devlettir.” (51b-53a)

“Maqāle-i Süvüm Der-Nā-Tüvānī Rāh”ta başka bir kuş tarafından Hüthüt’e yolun uzunluğundan, ateşten dağlarla dolu oluşundan bahsedilir, yolu aşmaktaki

ümitsizlik belirtilir. Dünyanın baştan başa pislikten ibaret olduğunu, içinde yaşayan halkın da derbeder bir halde yaşayıp dertle, elemle ağlayıp inleyerek öldüğünü anlatan Hüthüt, “Bu zor yolda hor, hakir ölmemiz o pis yerde ölmekten daha iyidir.” diyerek kuşu yüreklendirir. (53b-54a)

Araya alınan dört hikâyeden ilkinde, eskilerine bürünüp köşede yatan ve Allah'tan ekmek isteyen Şeyh Tokatı'nın, ikincisinde herkesin giyimli kendisinin çıplak olduğunu söyleyen ve Allah'a cübbe vermesi için yalvaran bir meczubun, üçüncüsünde yedi yılını yollarda geçirip Harem'e yaklaşıncı hayız olan Rabia'nın, dördüncüsünde ise yine “Zamanın Nemrud'u muyum ki sevgiden nasibim yalnız, sivrisinek, pire ve karasinek” diye yakınan meczubun sitemleri yer alır. (54b-55b)

“Maķāle-i Ćehārüm Su'al Der-Günāh” başlıklı dördüncü makalede günahkār olması sebebiyle Simurg'a ulaşamayacağını ifade eden bir başka kuş vardır. Hüthüt'ün “rezil” diye seslendiği bu kuşa ise öğüdü, tövbe etmesi ve O'nun rahmetinden ümit kesmemesidir.(55b)

Arada ,Allah'ın rahmetinden ümit kesilmemesi gerektiğini anlatan “Hıķāb-ı Bārī Ta'ālā” başlıklı iki,” Hikāyet” başlıklı üç olmak üzere beş hikāye daha anlatılır.

“Maķāle-i Pencüm Der-MuħanneŐ Gevherī” başlıklı beşinci makalede başka başka dallarda gezdiğini, bir ikilem yaşadığını ve ne yapacağını şaşırdığını söyleyen, “kalles tabiatlı” olduğunu belirten biri vardır. Hüthüt de bu durumun herkeste yaşandığını söyleyerek tek sıfatta duran adamın az bulunduğunu, herkesin yaradılıştan temiz olması durumunda peygamberlere gerek kalmayacağını anlatır. Bu vesileyle ibadete gönül vermesini, az yiyip bol ağlamasını tavsiye eder.(58b)

Kadioğlu kendisine ait son beyitteki tavsiyede ise:

Rūħuñ eyle perveriŐ var niĆe gāh
Tā tufeyl ola saña her pādīŐāh (1970)

“Ruhunu besle ki padişah dahi sana dalkavuk olsun.” der. Araya alınan ikisi Őibli, biri iki derviş, diğeri de bir padişah kahramanlı dört hikâyede aşkın üstünlüğü ve kulluk makamının yüceliği anlatılmaktadır. (59a-61a)

“Maķāle-i ŐeŐüm Der-DüŐmen-i Nefs-i Emmāre” başlıklı altıncı makalede ise başka biri, “Kurt bile bana ovada aşına kesildi de bu köpek nefsim bir türlü bana aşına olmaz.” diyerek nefisle mücadelenin zorluğunu anlatır.

Hüthüt, “Çocukluk gafillikle, gençlik delilikle geçer. Kocalıkta ise can yıpranır, ten aciz kalır. Bilgisizlikle geçen bu ömürde ,şu köpek nefis nasıl ıslah olur, işin önü gaflet, sonu yine gaflet olunca elimize geçecek sermaye sermayesizlikten ibaret.” diyerek nefis köpeğinin kulunun çok olduğunu; şaşı, kör, köpek, tembel ve kâfir bu nefsin ıslahının neredeyse imkânsız olduğunu belirtir ve uyarır. (61b)

Araya alınan ikisi temsil, ikisi hikâyet başlıklı dört hikâyeden üçünde” Nefisle hoş geçinmenin sonu cehennemdir.” mesajı verilmektedir. İlk temsilde bunca yıl mezar kazdığı halde köpek nefsinin bir an olsun ibret alıp ölmediğini anlatan bir mezar kazıcı, ikinci hikâyede yüz yirmi dört bin peygamber geldiği halde bu kâfir nefsin ne Müslüman olduğunu ne de öldüğünü anlatan Abbas, üçüncü hikâyede “Ben mi iyiyim sen mi?” tartışmasına giren bir padişaha “Benim gibi biri senin gibi yüz beyden daha yeğdir. Çünkü canın din zevkini almamış, nefis de seni kendine eşek edinmiş, üstüne binmiş .Oysa ben kendime nefsimi eşek etmişimdir. Benim eşeğim senin üstüne biniyor. Şu halde benim gibi biri ,senin gibi yüz padişahattan iyidir.” diyen bir sofi, dördüncü temsilde ise ayrılan tilkilerden “Nerde buluşuruz?” diye soran dişi tilkiye “Avlanırsak kürkçü dükkânında.” diye cevap veren erkek tilki vardır. Son temsil hariç diğer üç hikâye altıncı bölümde işlenen konuya uygundur. (62a-63a)

“Maqâle-i Heftüm Der-Ġurūrī ” başlıklı yedinci makalede başka bir kuşun İblis’ten şikâyeti anlatılmaktadır. Tam huzura erdiğinde İblis’in yolunu kestiğini, hilelerinden perişan hâle geldiğini anlatan bu kuş, Hüthüt’e mânâ şarabıyla hayatta doğruya erişmek için ne yapılması gerektiğini sorar. Hüthüt’ün cevabı nettir: “Bu köpek nefis sende var oldukça İblis bile senden kaçır. Nefsin arzuları İblis’tendir. Bu dünya külhanı da baştan başa İblis’in malıdır. Elini onun malına, mülküne uzatma da huzur içinde ol.” (63a) Araya alınan üç hikâye, iki temsilde dünyanın ve dünyalıkların İblis’e ait olduğu, bunları arzulayanların onun oyuncağı olacağı anlatılır. “ Maqâle-i Heştüm Der-Dost-ı Zer ” başlıklı sekizinci makalede altın aşkıyla yanıp tutuşan, onsuz mutlu olamayacağını, günlünü istila eden bu aşkın onu taştırdığını söyleyen biri vardır.

“Karınca gibi hırsla düşmüşsün. Altın, boyalı bir taştır. Çocuk olup kapılma. Malını yoksullara ver, sana dünyanın lüzumu yok.” diyen Hüthüt, zenginliğin de mânâ yolunda bir engel olduğunu belirtir.

Araya alınan üç hikâyeden ikisinde para, üçüncüsünde ise kuşun nağmelerine dalıp Hakk’ı unutan bir âbid anlatılmaktadır. Simurg’u para veya herhangi bir şey için satanın ne gafil biri olduğu vurgulanır. (65a-66b)

“Maqâle-i Nühüm Der-‘Özr Āverden-i Râh” ta güzel bir köşkte yaşadığını, aynı zamanda kuşlara şah olduğunu belirten ve bunlardan yani zenginlikten ve makamdan vazgeçmeyeceğini anlatan başka bir kuş vardır.

İrem bağı dururken dertleri, sıkıntıları kabullenmenin akılsızlık olduğunu söyleyen bu kuşa Hüthüt: “Köpek gibi külhan istemektesin. Bütün köşkerin cennet olsa ne olur, ecel geldi mi mihnet dolu zindan olur.” diyerek sert çıkar. (67a)

Yine bu bölümde araya alınan iki hikâye ve bir temsilde dünya köşkerine, saraylarına aldanıp O’ndan uzaklaşmanın ne büyük yanılgı olduğu anlatılmaktadır. Bu mülke tamah edeni, kusursuz bir ağ düzen örümceğe, sonunu da ev sahibinin eline bir süpürge alarak örümceğin ağını da örümceği de

temizlemesine benzeterek anlatır. Devamındaki üç hikāyede ise dünyaya ve dünyalıklara bağlanmanın kötü sonuçlarından bahsedilir. (69a)

“Maķāle-i Dehüm Der-büend-i ‘İŐk” baŐlıklı onuncu makalede sevgilinin aŐkından kararsız hāle gelen biri, onsuz yapamayacağını belirterek bu hāde yol alamayacağını söyler. Hüthüt, surete kapılıp kalan bu kuŐa da “Marifet sevdası, suret sevdası değildir, güzelliği toprak ve kandan olanın o güzelliği sonra ne olur, bilirsin. Sureti bırak da gayba yönel. Gayb ālemindeki güzele dost oldun mu asıl sevda budur. Aksi takdirde çok piŐman olursun.” der. İkincesinde cariyesini çok seven bir tâcirin onu satınca piŐman olması, onun değerini bilememesi anlatılır. “Hakk’ı düşün de kimden uzaklaŐtđını anla.” diyerek Hakk’tan bİhaber yaŐayanlara hatırlatmada bulunulur. Diđer üç hikāyede yoldaki kemiğe aldanıp padiŐahu unutan bir tazı, korkusundan rengi atmıŐ denilmesin diye kesik yerlerine yüzünü süren Hallac, oğlunun kesik baŐını önünde gören “Bu gece ateŐe, evveli olmayan sırlara ait pek büyük bir kazan koydum.” deyip gerček sevgiliye gönül veren Cüneyd, anlatılır.(70a-71a)

“Maķāle-i Yāzdehüm Der-Bīm-i Murđ ” başlıklı on birinci makalede bir başka kuş da ölümden korktuğunu, eceli hatırladığında ağladığını çünkü din yolu için azıksız olduğunu söyler. Hüthüt bu kuşa da, her doğanın öldüğünü, her var olanı da yelin alıp götürdüğünü, hatırlatır. YaŐamak için beslendin; ölmek için de bu āleme getirildin, bütün ömrünce padişah bile olsan gene yanarak, ağlayarak can verip gidersin, der. Araya alınan beş hikāyede de ölüm teması işlenir. Ölüm zalimdir, hiç kimse ondan kurtulamaz, herkes bunu bilir ancak kimse yol azığı düzmez, denir. (71b-73b)

Bu bölümde Kadioğlu Şeyh Mehmed’e ait:

“Ölmek için tođmuŐuzdur cümleten
Cān dağı kalmaz gönüldür bil kalan” (2475)

beyti bizlere Yunus Emre’yi hatırlatmaktadır.

“Maķāle-i Düvāzdehüm Der Bülendī vü Bī-Murādī ‘İŐk” ta bir başkası ömrünce dertte olduğunu, bir an olsun mutluluk görmediğini, gönünde bu kadar gam olmasa seferden memnun olacağını ancak bütün bu üzüntünün buna mani olduğunu anlatıp “Ne yapayım?” diye sorar. Hüthüt “Sen baştan ayağa sevdaya gark olmuŐsun. Bu cihanda muratla, muratsızlık bir an içinde rüzgār gibi geçer. Hem cihan durmayıp geçtiğine göre sen de geç, onu terk et.” diyerek bu ŐaŐırmıŐa da yol gösterir. Araya alınan altı hikāyede dünyadaki bir solukluk murat, bir an sürecek bir vuslat için uğraŐmanın beyhude olduğu söylenir. Ālemde nefis dağı gibi bir ateş durdukça huzura kimsenin eriŐemeyeceđi, pergel gibi, ālem dönüp dolaŐılsa da hoŐluđundan bir iz bulunamayacağı vurgulanır. (74a-76a)

“Maķāle-i Sizdehüm Der-Emr ü Fermān” başlıklı on üçüncü bölümde her ne emredilmiŐse kanla ,baŐla yerine getiren, buyruğa uymayanlardan da vazgeçen

başka bir kuş durumunun nasıl olduğunu sorar. Hüthüt bu kuşa da “Bu soruyu sormakla iyi ettin.” diyerek, buyruğu yerine getirenin binlerce lütuf sahibi olacağını, güçlüklerinin kolaylaşacağını belirtir. Ancak buyrulan şekilde ibadet etmenin önemini vurgulayıp, kul olduğunu unutmamasını ve kendiliğinden iş yapmamasını söyler. Aradaki dört hikâyede “O’na layıkı vechiyle davrananlar rahmete ererler. Kulluk lafta değil icraattadır.” mesajı verilmektedir. (76a-78a)

“Maḳāle-i Çehārdehüm Der-Ḳanā’at ü Pāk-Bāzī ” de başka bir kuş da Hakk yolunda temizliğin nasıl olduğunu sorar. Eline geçeni sarfettiğini söyleyen bu kuş, maddî birtakım yüklerden (zenginlik) temizlenip giderse bu O’nun yani Simurg’un yüzünü görmeye sebep teşkil eder, düşüncesindedir. Tutulan yolun doğru olup olmadığını Hüthüt belirtir. Yol için temiz girişin önemli olduğunu söyleyen Hüthüt, herkesin gideceği bir yol olmayan bu yol için önceden temizlik olmazsa sefere çıkmanın uygun olmayacağını anlatır. Araya alınan Türkistan piri, Şeyh Harkani, Zünnûn, Firavun’un büyücüleri kahramanlı dört hikâyede varlığını Hakk’a bırakan ve manevî kirlere (dünyaya duyulan arzu ve isteklerden) arınan bu yolda ilerler, denilir.(78b-80a)

Başka birisi de “Maḳāle-i Pāndzdehüm Der-Himmet” başlıklı on beşinci makalede himmet sahibi olduğundan bahsederek ibadetinin noksan olduğunu söyler. Hüthüt de himmetin çok önemli olduğunu vurgulayarak himmetin zorları kolay kıldığını ve insanı sultan ettiğini belirtir. (80a) Yine araya alınan Yusuf Peygamber, İbrahim Edhem, Şeyh Gavri ve bir meczup kahramanlı hikâyelerde himmetin her kula nasip olmayan yüce bir değer olduğu anlatılmakta, ona sahip olanların sonsuz bir devlete erişeceği vurgulanmaktadır. (80b-81a)

On altıncı makale olan “Maḳāle-i Şānzdehüm Der-inşāf ü Vefā” da başka bir kuş da “Hakk yanında insaf ve vefa nasıldır? Bu sıfatları kendinde toplayan kişinin bilgi âlemindeki yeri nedir?” diye sorar.

Hüthüt’ün cevabı dikkat çekicidir. Zira insafın secdeden dahi üstün olduğunu, üstelik bunun zorlamayla değil kendi istekleriyle gerçekleştiğini belirtir. Pekıştirici hikâyelerden ikisinde, sakalını iş güç edinip O’nu unutmuş kişilerden, diğerinde niçin köpekten korkmadığını soranlara “Onun dışı, benim içim pis, neden korkayım.” diyen bir şeyhten, dördüncüsünde Sultan Mahmud’un askerlerine yenilen sonra da Müslüman olan, gece gündüz ağlayan, Hakk’ın “Mahmud ,atlılarıyla gelmeseydi sen beni anmayacaktın bile.” hitabını duymaktan çekinen Hindü şahtan, beşincide bir kâfir yüzünden azarlanan bir gaziden, altıncıda kardeşleri tarafından kuyuya atılan Yusuf’tan, sonuncusunda ise Bişr-i Hâfî’ye sık sık gittiği için kınanan Ahmed-i Hanbel’den bahsedilir. Bu hikâyelerin ortak paydası Hakk’a vefasızlık, insafsızlık edilmemesidir.(81a-85a)

“Maḳāle-i Heftdehüm Der-Küstāh-ı Rāh” başlıklı makalede de başka bir kuş kılavuzları Hüthüt’e küstahlığın o makama yakışıp yakışmadığını, küstahlıkta bulunan birinin korkuya düşüp düşmediğini sormaktadır. Hüthüt’ün bu soruyu da cevabı “Hakk sırlarının mahremi ise küstahlık etse de yakışır.” şeklindedir. Araya

alınan altı hikāyede meczupların, āŐıkların yani padiŐaha mahrem olanların o makamda sarhoŐ oldukları, bu sebeple kűstahlıklarının da hoŐ olduđu anlatılır. Yer yer sataŐma ifadeleri taŐıyan bu hikāyelerde “Bu dergāhta kűstahlık edip kendine geldiđinde piŐmanlık duyup űzűr dileyen affedilir.” denilmekte Hakk'tan bađıŐlanma talep edilmektedir. (85b-87b)

On sekizinci bűlűm olan “Maķāle-i Sīzdehűm Der-‘IŐk-ı Cűvānī ” de baŐka bir kuŐ da O'nun aŐkına layık olduđunu, bu uđurda herkesten vazgeçip bir kűŐeye çekildiđini, bu durumun herkesin harcı olmadıđını anlatarak “Vakit geldi, canımı terk edip sevgilinin yűzűne dalarak Őarap kadehini çekeyim. Yűzűnűn gűzelliđiyle can gűzűmű aydınlatıp elimi boynuna atayım.” demektedir.

Aslı olmayan laflarla Simurg'a hemdem olunamayacađını belirten Hűthűt, her nefeste onun sevdasından dem vurulmaması gerektiđini çűnkű O'nun kimsenin hayaline sıđmayacađını sűyler ve aŐkın boŐ laflarla, kuru dava ile olmayacađını anlatır. (87b-88a)

Araya alınan dűrt hikāyeden ilkinde Bayezid'i vefatından sonra rűyasında gűren bir Őeyhin ona Műnker ve Nekir'le halinin nasıl olduđunu sorması, Bayezid'in bu sorunun cevabının Hakk kapısından alınması gerektiđini sűylenmesi anlatılmaktadır. Sultan Mahmud'un bir gece kalkması, bir kűlhancıya konuk olup ona dilediđini sorması, kűlhancının hiçbir Őey talep etmeyip gűnlűnű Hakk'a verenlerin gűzlerinin dűnyayı gűrmeyeceđini ifade etmesi, konu edilir. Diđer iki hikāye de aynı dođrultudadır. (88a-89b)

“Maķāle-i Nuzdehűm Der-Hāsil-ı Ma'rifet” de baŐka bir kuŐ da Hűthűt'e bűtűn yűceliđi elde ettiđini anladıđını, bu sebeple műŐkűl riyazatlarda bulunmaya lűzum gűrmediđini sűyler.

Hűthűt “İblis gibi mađrur tabiatlı” dediđi bu kuŐa benliđe dűŐtűđű için Hakk'tan uzak olduđunu, gururlanıp marifet temizliđinden uzaklaŐtıđını belirtir. “Kibirli olma, aydınlık yola gel, nefis kűpeđi seninledir, uyan, gafil olma. Bűyle zorlu dűŐmanın varken adam hiç emin olur mu?” diyerek onu uyarır. (90a-90b)

Araya alınan űç hikāyede benlik davasında bulunmanın kulluđa yakıŐmayacađı anlatılmaktadır.” Hııāb-ı Bārī Ta'alā ” baŐlıklı hikāyecikte ise Hakk, Musa'ya İblis'ten gizli bir Őey űđrenmesini sűyleyince Musa, İblis'ten gizli bir Őey ister. İblis, “Őu sűzű hatırında tut, benim gibi ben- ben, deme” der. (90b-91b)

Yirminci bűlűmde “Maķāle-i Bīstum Der-Őādī ” de baŐka biri de Hűthűt'e seferde gűnlűn nasıl Őad olacađını sorar. Hűthűt de bađlardan kurtulmasını, Hakk'a varıp ebedī mutlu olmasını tavsiye eder.

Aradaki yedi hikāyede kendi ayıbıyla meŐgul olanın űstűnlűk elde edeceđi, Hakk āŐıđının da asla űlmeyeceđi anlatılır. “ Hııāb-ı Bārī Ta'alā ” da Hakk'ın Davut Peygamber'e kendisine canla, gűnűlle kulluk edilmesi yoksa kendisinden bir Őey umularak ve korkularak yapılan ibadetlerin fayda sađlamayacađını belirtmesi konu edilir. (91b-94a)

“Maḳāle-i Bīstuyekūm Der-H’āheş” te başka bir kuş da Hühüt’e oraya vardığı vakit O’ndan ne isteyeceğini sorar. Hühüt bu cahilce soruya “Sen ondan habersizsin. Ondan bir şey dileyeyeksen onu dile.” cevabını verir. (94b)

Bu bölümde araya alınan beş hikâyeden üçünde Hakk’a talip olmanın kulluk etmeyi gerektirdiği, başka nesnelere gönül vermenin vazgeçiş olduğu anlatılır. Kahramanı Sultan Mahmud olan iki hikâyenin ilkinde Sumenat’ta, Lat denen putu ele geçiren Sultan Mahmud’un askerlerine Hintlilerin bu puta tekrar sahip olmak için ağırlığının iki katını teklif etmeleri, Mahmud’un kıyamette Hûda’nın bütün halka karşı “Mahmud’a kulak verin zira o dünyada put satardı.” demesinden korktuğunu söyleyerek teklifi kabul etmeyişi belirtilir. İkinci hikâyede ise Gazne’ye Hintlilerle savaşa giden Sultan Mahmud’un kalabalık Hint ordusunu görünce içi sıkılıp “Bu düşmanı yenersen ganimetlerin hepsini yoksullara dağıtacağım.” şeklinde adakta bulunması, galip gelmesi ama etraftakilerin sözleri sonucu bir tereddüt yaşaması, Ebul Hasan adlı bir meczubun sözleriyle doğru yolu bulup ganimetleri dağıtması hikâye edilir. Bu hikâyelerde Hakk’ı tanıyanlara eşi, benzeri, olmayan Rabb’in gerçek ve tek canan olduğu ısrarla vurgulanır. (94b-96b)

Yirmi ikinci makale olan “Maḳāle-i Bīstudevum Der-Bizā’at” de başka bir kuş da Hühüt’e o makama yakışacak hediye ne olacağını sorar. “Oraya orada olmayan bir şey götür.” diyen Hühüt “orada olmayan şey” ifadesini de açıklamayı ihmal etmez. Karşılık beklenerek yapılan ibadetler pek çok. Bunlardan makbul bir hediye olmaz. Oraya gönül derdiyle can yanışı götür, diyerek makama yakışacak hediye ifade eder. (97a) Devamındaki beş hikâyede ise Hakk aşkı derdine sahip olmayanların iltifat görmeyecekleri anlatılmaktadır. (97b-98b)

“Maḳāle-i Bīstesevum Der-Beyān-ı Rāh” başlıklı yirmi üçüncü bölümde gözlerinin bu vadide kararıp gittiğini söyleyen kuşlardan biri, tehlikelerle dolu bu yolun kaç fersah olduğunu sorar. Aşılacak yedi vadinin sonunda Hakk kapısına varılacağını fakat bu yolun kaç fersah olduğunu bilmediğini zira yoldan dönen olmadığı için orayı anlatacak kimsenin de bulunmadığını söyleyen Hühüt, vadiler hakkında bilgi verir. İlki istek, ikincisi aşk, üçüncüsü bilgi (marifet), dördüncüsü istigna, beşincisi tevhit, altıncısı hayret, yedincisi yokluk ve yoksulluk vadisidir. Bundan sonra “sen” diye bir şey kalmaz, katre bile olsan okyanus kesilirsin, der. (98b)

Aşılacak vadilerin ilki olan talep vadisi “Der-Taḥkīk-i Vādī-i Ṭaleb” başlığıyla tanıtılmaya başlanır: Girilince önüne yüzlerde zahmetin geldiği, yüzlerce belaya uğranılan, hâlden hâle girilen bu vadide öncelikle maldan, mülkten arınmalı, gönül kötü sıfatlardan temizlenmelidir. Hakk’ın zatının nuru, arınmış o gönülde parladığında gönüldeki istek artar. İhtiyaktan yanıp sakiden bir yudum su istenir. İçildiğinde iki âlem unutulur. Candan canan istenip sevgilinin kapısı açılın umuduyla her şeyin kabullenildiği ve her şeyin feda edildiği bir yerdir burası. (99a)

Matlubu bulmak, murada nâil olmak için araştırmalı, tâlib-i Hakk veya tâlib-i tarik-i Hakk’a koşulmalıdır.

Araya alınan altı hikâyede Hakk'ı aramak tavsiye edilip bu kapının kapanmayacağı belirtilerek O'nu bulamamanın da isteğin noksanlığından olduğu vurgulanır. İsteği olmayanın hayvandan farksızlığı, gaflete düşmeyip talip olmanın nice hazineler kazandıracağı belirtilir. (99b-101b)

Tâlib olmayan kiŐi murdârdur
Zinde olmaz Őüret-i dîvârdur (3451)

Kimde ki yokdur taleb hayvân durur
Zinde olmaz Őüret-i bî-cân durur (3452)

Gel mey-i gafletle mest olma müdâm
Tâlib ol var bulusuñ tâ niçe kâm (3458)

Yirmi dördüncü bölüm olan “Maķâle-i Bîstücehârum Der-Vādî-i ‘İŐk” ta aşk vadisi anlatılmaktadır. AteŐlere gark olunan bu yerde âŐik, ateş kesilip baş çeker. Yolunda iyi ile kötünün bir olduğu âŐik için sevgiliden başkası yoktur. Aklı kaçırın bu aşk ateŐi olmasa bir tek zerre bile var olamazdı, yani varlığın aslı ve yaratılıŐ sebebi aşktır, denilmektedir. (102a)

AŐkta müflis olmanın, can vermenin gereğini, aşk davasının lafla olmayacağını anlatan aradaki altı hikâyede” tâlipsen canını ortaya koy” denmektedir. (102b-105b)

“Maķâle-i Bîstupençüm Der-Vādî-i Ma'rifet ” te marifet vadisi anlatılır. Başı sonu olmayan bu vadede, yolunu karıŐtırmayan tek kiŐi yoktur. Can yolcusu, ten yolcusu olmak üzere farklı farklı yolcuların bulunduğu bu vadede her bir yol da yolcusuna göredir. Herkesin yürüyüşünün kemalince olduğu bu yerde, herkesin yakınlığı da kendindedir. Bu yüce yolun önünde bilgi güneŐi doğup parladığında herkes kadrince bir görgüye sahip olur. Sır, ona aydınlandığındaysa artık sevgiliden başkasını göremez hâle gelir. Sevgilinin vuslatına erişemeyen bari yasını tutsun. Sevgilinin yüzünü görmüyorsan hiç olmazsa o sırrı ara. Bunu da yapmıyorsan ne zamana kadar başıboŐ ,yularsız bir eşek gibi dolaŐıp duracaksın, ruhanî halleri yaŐa, manevi ve ilâhi hakikatleri tat, bilgi ve irfanı elde et, denilmektedir. (106a)

Araya alınan beş hikâyeden ilkinde ilimsiz bu yolun aydınlanmayacağı, cana yol gösterecek şeyin cevher bilgisi olduğu, diğer dört hikâyede ise aşk derdine sahip olanların uyumak, yiyip içmek ve padiŐahlıktan el çekmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. (106b-108b)

Yirmi altıncı bölüm olan “ Maķâle-i BîstüŐeŐüm Der-Vādî-i İstiğnâ ”da ne dava, ne mânânın kaldığı istiğna vadisi anlatılmaktadır. Niyazsızlıktan bir kasırganın estiği bu vadede, yedi deniz bir yağmur tanesi, yedi yıldız da bir kıvılcım olup sekiz cennet hükümsüz, yedi cehennem de donup kalmıştır. Eskinin de yeninin de değerinin olmadığı burada, işin gücün de önemi yoktur. Bütün

yeryüzünün mahvoluşu bir hayvanın tek bir tüyünün yok oluşu; bu dokuz feleğin kaybolması da deryadan bir damlanın azalmasıdır. Bu yerde kul, Allah'ın kendisine kâfi olduğuna inanarak ondan başkasına ihtiyaç duymamakta ve yine ondan başkasına tenezzül etmemektedir. (109a-109b)

Konuyu pekiştirme amaçlı beş hikâye, iki temsilde varlıkla yokluğun bir olduğu, her şeyin bir hiçten ibaret olduğu, bu nedenle Hakk'tan başkasına tenezzülün boş, O'na meylin gerçek zenginlik, ihtiyaçsızlık olduğu, ibret verici hikâyelerle anlatılmaktadır. (109b-111b)

“Maqâle-i Bîstuheftüm Der-Vâdî-i Tevhîd” de sayı çok da az da olsa hepsi “Bir” olur. Çünkü bir içinde daima bir vardır ve bu sayı daima tekrarlanıp durur. Bu “Bir görme Bir bilme” hâli, O'ndan başka varlık olduğunu görmeme, bilmeme hâlidir, denilmektedir. (112a)

Araya alınan beş hikâyeden ilkinde bir meczubun âlemi emekle süslenmiş bir nahle benzetmesi, birinin el vurmalarıyla da bu nahlin hepsinin mum olması; diğerlerinde de kulun varlığından fânî oluşuyla ikiliğin ortadan kalkması anlatılmaktadır.

Bir kadının Ebu Ali'nin yanına giderek elindeki altın kâğıdı almasını istemesi, Ali'nin ahdi olduğunu söyleyerek bu kâğıdı almayı, o zaman kadının “Her şeyi bir görmüyorsun, ben kimim ki sana bir şey vereyim, şüphesiz bunu sana Hakk veriyor.” diyerek oradan ayrılışı, hikâye edilmektedir. Bu hikâyenin devamında Şeyhî mahlasını kullanan Kadioğlu Şeyh Mehmed, “Geçici sözlerle oyalanmayı bırak, tevhide gel” diyerek bir bakıma öz eleştiri de yapmaktadır. (112a-115a)

Niçe iy Şeyhî ki bu harf-i mecâz
Sırr-ı tevhîdi idüpdür cümle bâz (3867)

Yirmi sekizinci bölüm “ Maqâle-i Bîstuheftüm Der-Vâdî-i Hayret ” olup hayret vadisini anlatır. Ah edinilip dertlenen bu yerde sarhoş mu ayık mı, gece mi gündüz mü, fânî mi bâkî mi hiçbir şey belli değildir. Elde olan tek şey aşkla dolu bir gönüldür. Bir şaşırılmışlık, düşünememezlik ve muhakeme edememezlik devam edip gitmektedir. Araya alınan beş hikâyede de şaşırılmışlık, farkındasızlık işlenmekte, hayretin bir zerresinin kulu ne hâle getirdiği anlatılmaktadır. (115b-118b)

Son vadi ise fakr u fenâ vadisidir. “ Maqâle-i Bîstunehum Der-Vâdî-i Faqr ü Fenâ ” başlığıyla bu vadiye binlerce gölge, güneşin ışığıyla yok olur. Temiz kişilerin “kül” denizine dalmaları, varlıklarını kaybederek Hakk ile birlikte oluşları anlatılır. Her şeyin gerçek mâlik ve sahibinin Allah olduğunun idrak edilmesinin ardından Hakk'ta fânî oluş işlenir. (119a)

Sonrasındaki altı hikāyede, kendinden kurtulup varlığından el çekenin fenā ve bekāya ereceği anlatılmakta, “hakikatten haberi olan kiŐi, sen de candan, cisimden vazgeç ki makama eriŐ.” denmektedir. (119b-124a)

Otuzuncu makale kuşların ahvalleri hakkındadır. “ Makāle-i Siyum Der Ahvāl-i Murgān “ başlıklı bu bōlümde” varlığından el çekenin fenā ve bekāya ereceği” mōjdesini alan kuşların ciğerlerinin kan kesilip, bu durumun kolay olmadığını anlamaları, anlatılmaktadır.

Bir haylisi ölüp, kalanların hayretler içinde yola devam ettiği bu kuşlar, yıllarca uçup ömür harcarlar. Denizlerde boğulanlar, kaybolanlar, çöllerde susuzluktan can verenler, güneşin hasretinden kanatları yananlar, aslanlar, kaplanlar tarafından paralananlar, tane sevdasına kapılanlar, yolun seyrine ayak uyduramayanlar hebā olup giderler. Binde biri oraya varıp makama erişir. Kanatsız, yorgun, gönülleri kırık, perişan haldeki bu otuz kuş, yüz binlerce güneŐ, yüz binlerce ay ve yıldız görüp hayrete dŐerler. Güneşin, zerre misali mahvolduğu bu yerde grnmeyeceklerini, kimsenin onlara aldırıŐ etmeyeceğini dŐunerek umutsuzluğa kapılırlar. Emeklerimize yazık, burası sandığımız ālem değil, diyerek hayıflanırlar. Ancak ansızın bir avuŐ gelip hangi Őehirden olduklarını, o konağa niçin geldiklerini sorar. Hepsi birden “ Biz buraya Simurg padiŐahımız olsun diye geldik. Umarız padiŐahımız olur.” derler. ÇavuŐ da “Siz olsanız da olmasanız da ebedi padişah odur.” der ve geri dönmelerini ister. Gerisin geri yollanma korkusuyla ümitsizliğe kapılan kuşlar, aŐađılanmanın bile ondan gelen bir yücelik olduğunun farkına varırlar. (124a-125a)

Araya alınan tek hikāyede Mecnun'un bütün yeryüzündekilerin kendini beğenmesi, methetmesi yerine Leylā'nın svmesini tercih ediŐi anlatılmaktadır. (125b)

“Mcādele-i Murgān Bā-Pervāne-i Bī-çāre” baŐlıđı altında bütün uçan mahlūkātın yanıp yakılan pervaneye, “UlaŐamayacađını bile bile niçin canını fedā ediyorsun?” diye sormaları, onun da: “UlaŐamasam bile arıyor, soruyorum, bu kāfidir.” diyerek gerçek aŐkın nasıl olduğunu göstermesi konu olarak ele alınmakta, ardından bir lütuf mōjdecisinin gelerek, bir kapı ve yüzlerce perde aması, hepsinin önüne bir kāđıt koyarak okumalarını isteyiŐi iŐlenmektedir.(126a)

Araya alınan hikâyede Yusuf'u satılığa çıkararak on kardeşin sattıklarına dair kâğıt vermeleri, Mısır azizinin Yusuf'u alması, Yusuf padişah olunca da huzuruna varan on kardeşe elinde İbranice yazılı bir kâğıt olduğunu, askerinden onu okuyanın olmadığını, okurlarsa çok ekmeğe vereceğini söylemesi; kardeşlerinin onu alıp okuyunca ter içinde kalmaları, ölseydik de bu kâğıdı okumasaydık, demeleri hikâye edilmekte, kuşların önüne konulan kâğıtla Yusuf'un kardeşlerinin önüne konulan kâğıt arasında paralellik kurulmaktadır. (126a)

“Rücu‘-ı Be-Kışsa-i Murgân” da esas hikâyeye geri dönülür. Önlere konulan kâğıtlardaki yazılanlara bakan o otuz kuşun ne yapıp etmişlerse hepsinin orada yazılı olduğunu görmeleri, hepsinin yeniden can bulup kul olmaları, cihan Simurg'unun yüzünü görmeleri, Simurg'un kendileri olduğunu anlamaları ve hayretler içinde kalmaları, anlatılır. Hazretten duydukları “Burası bir aynadır, kim gelip bakarsa o aynada kendisini görür.” hitabıyla her şeyin kendilerinde başlayıp yine kendilerinde bittiğini öğrenmeleri ifade edilir. (126b-127b)

Araya alınan küçük hikâyede, ateşe atılıp yakılan Hallac'ı küllerde arayan bir âşğın durumu anlatılmakta, önemli olanın “asil” ,diğer çabaların beyhüde olduğu vurgulanmaktadır. (127b)

Kuşların halleri hakkındaki son durum “Temme-i Ahvâl-i Murgân” kısmında verilmektedir. Yüz binlerce asır geçince o fânî kuşlar lutfedilip bâki olmuşlar, vâsfi mümkün olmayan bir makama ermişlerdir. Sırlarına ancak layık olanların mazhar oldukları bu makama yokluğa dalıp tamamıyla kaybolmadıkça mazhar olunamaz. (128a-128b)

Bir padişahın, vezirinin oğluna olan aşkının anlatıldığı hikâyede, padişah ile vezir oğlunun vuslatının ardından:

Bu zamân itdüm sözi cümle tamâm
İş gerekdür söz gerekmez ve's-selâm (4604)

beytiyle Kadioğlu Şeyh Mehmed, eserini tamamladığını ifade etmektedir. Bahsedilen beyitten itibaren Hâtime-i kitap diyebileceğimiz beyitler sıralanmaktadır. Aynı bir başlığın kullanılmadığı bu beyitlerde şair, dert sahibi olmayı tavsiye ederken eserini okuyan, hele anlayanların muradına erişeceklerini, kendisinin hesap gününe kadar halkın dilinde anılıp duracağını söylemektedir. Herkesin eserinden faydalanmasını dileyen şair duâ beklemekte, hayırla yâd edilmeyi ummaktadır. (128b-134b)

Şeyh Muĥammed nāmi tā rüz-ı Őümār
Yād olunmağ oldu baña yādigār (1640)

Ėayrı ĥayr itmeğe ĥün yoğ iktidār
Nazm ile ĥayr itme oldu baña kār (4641)

Gösterür her kiŐiye yol bu kitāb
Giderür öñünden anuñ çođ ĥıĥāb (4642)

Nef' bula ĥünki bundan ĥās ü 'ām
Umaram ide du'a her Őubĥ ü Őām (4644)

Kadioğlu Şeyh Mehmed'in kendisine ait beyitler bu kısımda daha fazla görölmekte olup, aynı kısımda dilde de sadelik ön plana çıkmaktadır.

Sıralanan on hikāyeden ikisinde artık sözüñ bittiği, üçünde ömrün boŐa geçirilmeyip yola azıksız çıkılmaması gerektiği, geri kalan beş hikāyede de Hakk'tan bađıŐlanma umudu, affedilme talebi yer almaktadır. (134b-140a) Son hikāyeye ilāve

Ėā'im-i mutlakŐuñ ammā ki be-zāt
Luĥ ü ikrāmuñ umar hep kā'ināt (4857)

Ėālīķā Perverdigārā mün'imā
PādiŐāĥ-ı lem-yezelsüñ dāyimā (4858)

Őüh-dil olduğıma kılma nazār
Őuĥlıgum görmesün ĥiĥ bir baŐar (4859)

beyitlerini söyleyen Şair, Hakk'ı öven bu beyitlerle eserini sonlandırmaktadır.

Eserin ana bölümleri ve içerikleri aşağıdaki tabloda kısaca verilmiştir.

Kuşların Soruları

Hüthüt'ün Cevabı

1. Makalede	Yolun nasıl aşılacağı	Aşk
2. Makalede	Niçin sen kıymet buluyorsun biz bela buluyoruz?	İbadetin yanında razı olmuşluk
3. Makalede	Yolu aşmaktaki ümitsizlik	Bu yolda ölmek bile iyidir
4. Makalede	Günahların Simurg'a ulaşmaya engel olacağı	Allah'ın rahmetinden ümit kesilmeyeceği
5. Makalede	İyiyle-kötü, Hakk'la-batıl, ikilem içinde yaşayış	Herkesin temiz olması durumunda peygamberlere gerek kalmayacağı
6. Makalede	Nefisle mücadelenin zorluğu	Nefisle iyi geçinilmemesi gerektiği
7. Makalede	İblisten şikâyet	Nefisten ve dünyadan vazgeç
8. Makalede	Dünyalık (altın) peşinde koşma	Zenginliğin mânâ yolunda engel teşkil ettiği, uzaklaşılması gerektiği
9. Makalede	Makam, mevki düşkünlüğü	Bunlara aldanıp ondan uzaklaşmanın büyük yanığı olduğu
10. Makalede	Beşeri güzelliğe aşk	Sureti bırakıp gayba yönel tavsiyesi
11. Makalede	Ölümden korku	Kaçış yok, yol azığı düz
12. Makalede	Mutlu olamamaktan yakınma	Dünyanın huzur yeri olmadığı
13. Makalede	Kulluk etmenin ayrıcalığı	O'na layık vechiyle davrananların rahmete ereceği
14. Makalede	Kanaatkâr olup maddiyattan temizlenmenin ne kazandırağı	Bunlardan temizlenilmezse sefere çıkmanın uygun olmayacağı
15. Makalede	İbadeti noksan ancak himmetli olanın durumu	Himmetin yüce bir değer olduğu, ona sahip olanların devlete erişeceği
16. Makalede	Hakk nezdinde insaf ve vefa sıfatlarına sahip olanın durumu	Bunların secdeden dahi üstün oluşu
17. Makalede	Küstahlığın o makamdaki durumu	Hakk sırlarının mahremi, o makamın sarhoşu olmaları affolmalarına sebep teşkil edebilir
18. Makalede	O'nun aşkına layık olduğunu söyleyen birinin durumu	Aşkın, boş laflarla, kuru dava ile olmayacağı
19. Makalede	Bütün yüceliklere eriştiğini düşünme	Benlik davasının kulluğa yakışmayacağı
20. Makalede	Seferde gönlün nasıl şad olacağı	Bağlardan kurtulup Hakk'a vararak

21. Makalede	Oraya varınca ne isteyeceği	“O’nu dile” tavsiyesi
22. Makalede	O makama yakışacak hediyeinin ne olacağı	Orada olmayan bir hediyeinin gôtürülmesi (götül derdi, can yanışı gibi)
23. Makalede	Yolun kaç fersah olduğu	Dönen olmadığı için kimsenin bilmediği ancak aşılması gereken vadiler olduğu, talep vadisi
24. Makalede		Aşk vadisi ve özellikleri
25. Makalede		Marifet vadisi ve özellikleri
26. Makalede		İstiğnâ vadisi ve özellikleri
27. Makalede		Tevhid vadisi ve özellikleri
28. Makalede		Hayret vadisi ve özellikleri
29. Makalede		Fakr ü Fenâ vadisi ve özellikleri
30. Makalede		Kuşların ahvalleri, Fenâ ve Bekâ’ya erecekleri müjdesi, 30 kuşun makama erişmeleri

Kadioğlu Şeyh Mehmed, makama ulaşan otuz kuşu, otuz bölümde anlatmış, içeriğe uygun başlıklar tertip etmiştir. Bölümler esas hikâye, bunları muhteva olarak pekiştirici özellik gösteren hikâyeler ise alt başlık olarak verilmiştir. Müretteb bir mesnevi düzenine göre tertip edilen esere şair, geleneğe bağlı kalarak besmele ile başlamış, esas hikâyeye dönüşleri de “Rucû-ı Be-Kıssa” başlıklarıyla sağlamıştır.

Sonuç olarak, sâlikler; yani kuşların, yani insanların; Hüthüt’le yani kılavuzla, Simurg’a yani hakikate, Hakk’a ulaşmaları hikâyede anlatıldığı gibi kolay değildir. Ama otuz kuşun başardığı gibi imkânsız da görünmemektedir. Yapılacak ilk řey tâlip olmak, nefsi terbiye etmek ve yola düşmektir. Őair, “Fânî olana bâkî olanı değişmeyin, nefsinize söz geçirip ebedî olanı tercih edin, gerček saadet buradadır.” demeye çalışmış bunda da başarılı olmuştur.

SONUÇ

Bu çalışmamızda Kadioğlu Şeyh Mehmed'in *İnşirâhu's-Sadr*, adlı eseri incelenmiş ve adı geçen Mesnevî'nin vahdet-i vücut temasını ele alan, temsili öğelerle işlenen ana hikâye ve yine didaktik mahiyetteki diğer hikâyelerle zenginleştirilen manzum, dinî-tasavvufî bir eser olduğu ortaya konulmuştur. Eserde şair, Attar'ın eserinde yer alan hikâyelerin tümünü ele almış, beyit artırma ya da eksiltme dışında başka bir tasarrufta bulunmamıştır. Kadioğlu Şeyh Mehmed ve *İnşirâhu's-Sadr*, yapılan bu çalışmayla unutulmuşluk vadisinden bir nebze olsun sıyrılmış, edebiyat tarihimizde hak ettiği yeri almıştır.

KAYNAKÇA

- ALBAYRAK SAK, Vesile, (2010), *Kadioğlu Şeyh Mehmed ve İnşirâhu's-Sadr Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış doktora tezi).
- ATEŞ, Süleyman, (1972), *İslâm Tasavvufu*, Ankara: Elif Mat.
- CAN, Şefik, (2001), *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, İstanbul: Ötüken Yay.
- FERİDÜDDİN ATTAR, (2006), *Mantık Al-Tayr*, (çev. Abdülbaki Gölpınarlı), Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, (1977), *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- MEVLÂNA CELÂLEDDİN-İ RÛMÎ, (1999), *Mektuplar*, (çev. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- KONUK, A. Avni, (2004), *Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, Mesnevî-i Şerif Şerhi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- SÜREYYÂ, Mehmed, (1996), *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*, (hzl. Ali Aktan vd.), C.3, İstanbul: Sebül Yayınevi.
- ŞEYHÎ MEHMED EFENDİ, (1989), *Vekâyi'l-Fuzalâ*, (hzl. Abdulkadir Özcan), İstanbul: Çağrı Yay.
- TOPALOĞLU, Bekir - KARAMAN, Hayrettin, (1980), *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, İstanbul: Elif Ofset.
- Türkçe Sözlük*, (1988), Ankara: TDK.
- ULUDAĞ, Süleyman, (1991), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet yay.